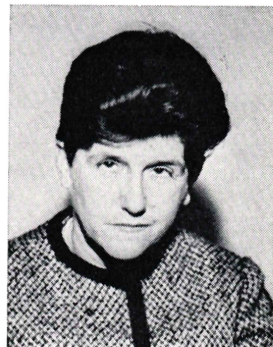

Invandrarna — vårt ansvar

Endast nordiska medborgare får sedan den 1 mars 1967 fritt slå sig ned och arbeta i landet, alla andra måste ha arbetstillstånd, och helst också bostad, före inresan i Sverige. Gentemot dem alla har vi förpliktelser, sociala, ekonomiska, moraliska, säger Inga Gottfarb, konsult i arbetsgruppen för invandrarfrågor. Denna tillsattes av regeringen våren 1966 för att kartlägga de sociala, kulturella och andra problem, som möter invandrarna i Sverige och att överväga vilka åtgärder som bör vidtas för att underlätta anpassningen. Gruppens aktivitet kan sägas ha haft två olika arbetsformer, punktlösningar och försöksverksamhet.

Inga Gottfarb

En ung kvinna stod och manglade nere i tvättstugan i Söderort utanför Stockholm. Hon var mörklagd och såg "utländsk" ut. I fönstergluggen på gatunivå stod några tioåriga pojkar och tittade på henne och skrek: "Du är en djävla finnkärring. Eller är du en så'n där som bara kan säga bla, bla, bla?!" Hon reagerade inte särskilt — Elisabeth Persson råkade nämligen vara född i Stockholm av ursvenska föräldrar. Hon relaterade händelsen för oss i arbetsgruppen och sade dessutom, att under henne bor en fyraårig flicka, som är helt utesluten av lekgemenskapen med andra barn därför att hon är finska. Hon är hackkycklingen.

Barnens inställning torde väl ofta återspegla föräldrarnas inte alltför positiva attityd. Tyvärr får vi vittnesbörd om en fientlighet eller kall likgiltighet mot invandrare från många håll i landet. Tidningarna, som i sina ledare i allmänhet är föredömligt fria från negativism visavi invandrarna, ger i sina rubriker uttryck åt en annan inställning: "Djävla utlänningar som tar våra lägenhe-

Efter ett anförande vid symposium i Svenska Läkarsällskapet januari 1967.

ter", "Rovdrift mot utländska arbetare", "Inga kontakter och dålig lön utlännings lott", "Svårt för färgad att få rum".

Sveriges stämna i världen har på senaste tid fått en stark anstrykning av protestsångare; vi fördömer Sydafrika och Rhodesia för att de förtrycker de infödda, vi ogillar USA och England för att de diskriminerar de färgade, vi kritiserar Sovjet och Polen för att de vidtar antisemitiska åtgärder. Vi känner och uttrycker som individer och som stat en rättmätig förtrytelse över detta. Men kan det inte betraktas som hyckleri när vi tillåter sådant som bra nära är klar diskriminering att fortgå inom vårt eget land — utan att några egentliga protester höjs, i varje fall inte av dem som mest hörs i andra sammanhang. Främlingskapets börda är tung nog att bära utan att andra — individer, organisationer, myndigheter — lägger ytterligare sten på den genom kränkande uttryck och särskiljande handlingar. Det frusna kallsinne vi visar våra invandrare försvårar ytterligare invandrarnas anpassning till Sverige och svenskarna.

Invandrarna är många och unga

Och ändå hör invandrarnas inlemmande i det svenska samhället idag till ett av de stora sociala problemen i vårt land. Det rör sig nämligen om kanske en halv miljon människor, som under årens lopp kommit hit från andra länder och genom sitt arbete bidragit till vår gemensamma välfärd. (Fig. 1.) Vi räknar med att var femtonde person i Sverige är invandrare. Det kan också uttryckas så, att ungefär 6 % av arbetsstyrkan i Sverige är utländska medborgare eller invandrare som vunnit svenskt medborgarskap. De har kommit från ett hundratal olika länder, de flesta — två tredjedelar — är från de nordiska staterna. Av ungefär 170 000 arbetsanmälda utländska medborgare den 1 juli 1968 var nämligen ej mindre än 73 000 finska, 18 000 danska och 13 000 norska medborgare. Andra stora nationalitetsgrupper är tyskar och jugoslaver, vardera omkring 15 000 arbetsanmälda, och greker och italienare, omkring 5 000 var. (Fig. 2.)

Sverige har den äldsta befolkningsstatistiken i

Fig. 2. De arbetsanmälda invandrarnas nationalitet 1967.

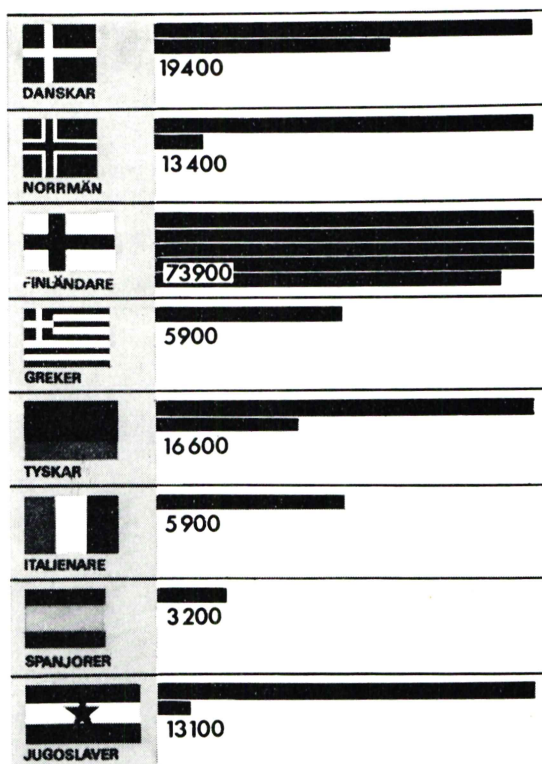
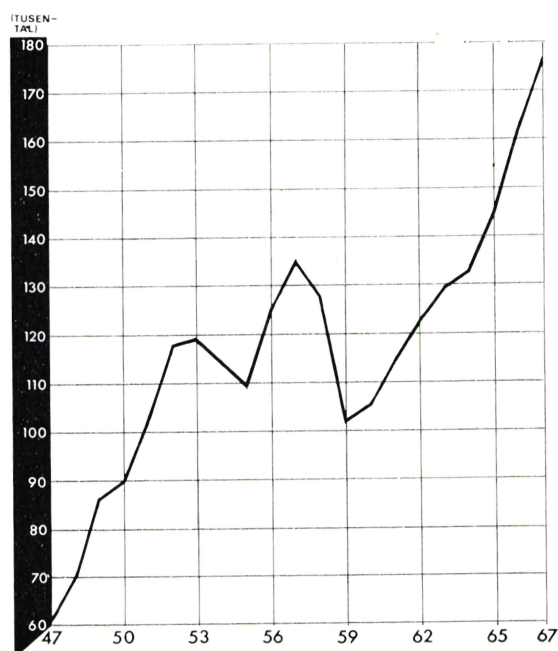

Fig. 1. Antalet arbetsanmälda invandrare 1947—1967.

världen, brukar det anföras vid högtidliga tillfällen, men det betyder inte att våra kunskaper om dagens invandrare är goda från statistisk synpunkt. Men vi kan med en viss säkerhet hävda, att liksom i de flesta andra invandrarländer, finns det bland dem fler män än kvinnor, fler gifta än ogifta, fler unga än gamla. Dessa påståenden bestyrks av en Sifo-undersökning som gjordes hösten 1966 på uppdrag av arbetsgruppen för att fastställa intresset bland de största invandrargrupperna för en veckotidning på de vanligaste invandrarspråken — finska, tyska, serbokroatiska, grekiska och italienska.¹⁾

Undersökningen omfattade endast arbetsanmälda utländska medborgare, och gav som biresultat

¹⁾ De danska och norska grupperna lämnades utanför därför att de på grundval av språk- och kulturgemenskapen inte ansågs möta stora anpassningssvårigheter.

många intressanta upplysningar.¹⁾ Åldersfördelningen visade sig vara helt olik den svenska och bland invandrarna representerade finländarna den lägsta genomsnittsåldern och italienarna den högsta. (Fig. 3.)

Fig. 3. Åldersfördelning i procent hos svenskar jämfört med finska och italienska invandrare (arbetsanmälda).

åldersgrupp	 FINLÄNDARE	 ITALIENARE	 SVENSKAR
 15-29	62	37	27
 30-49	31	52	33
 50-	7	11	40

Könsfördelningen är också av intresse (Fig. 4.) Även bland jugoslaver och italienare var det kvinnliga inslaget litet, mindre än en tredjedel.

I fråga om civilstånd fanns en markant skillnad mellan finländare, övriga invandrare och svenskar:

	Finländare	Övriga	Svenskar
Ogifta	57 %	36 %	42 %
Gifta	43	64	58
	100	100	100

¹⁾ En undersökning av hela populationen skulle förmodligen ge andra siffror.

Det finns utbildade yrkesarbetare och oskolad arbetskraft bland invandrarna. Fördelningen mellan de båda grupperna är okänd, förmodligen dominerar den senare starkt. Det bör dock påpekas att andelen akademiker med utländsk härkomst av alla akademiskt bildade personer i Sverige är större än andelen invandrare arbetare bland arbetarna.

Invandrarna är geografiskt sett koncentrerade till industriområdena i södra och mellersta Sverige. Så t.ex. fanns i Stockholms stad och län den 1 juli 1968 54 000 arbetsanmälda utlänningar. Många företag kan visa upp en utländsk arbetsstyrka på 20—30 % av det totala antalet anställda. Inom sjukvårdssektorn i Stockholms stad utgör de utländska medborgarna mer än 10 % av antalet anställda.

Man kan hävda att Sverige blev ett invandrarland 1931, ty då översteg för första gången antalet invandrare antalet utvandrare. Invandrarströmmen

Fig. 4. Könsfördelning i procent hos svenskar jämfört med grekiska och finska invandrare (arbetsanmälda).

	 GREKER	 FINLÄNDARE	 SVENSKAR
män 	79	50	50
kvinnor 	21	50	50

steg särskilt under 1960-talet, vilket gav upphov till ett aktivt intresse för invandrarna. Utlänningsutredningen som skulle utreda utlänningspolitiken och utlänningslagstiftningen tillsattes då. År 1966 skapades arbetsgruppen för invandrarfrågor. I maj 1968 tillkallade inrikesministern en parlamentarisk utredning för att utreda invandraranspassningsproblem, den s.k. invandrarutredningen.

Fem nyckelområden för anpassningsarbetet

Ett tryggt och någorlunda välbetalt arbete och en hygglig bostad är en förutsättning för varje människas trivsel, den inföddes såväl som den invandrades. Arbetsgruppen är väl medveten om dessa grundläggande krav för invandraranspassning, men har inte ansett sig kunna göra några insatser på området utöver vad ansvariga myndigheter redan uträttar. Gruppen har därför koncentrerat sig på fem områden som bedömts som primära.

1. Grundläggande information om Sverige till invandrarna så tidigt som möjligt, helst innan de lämnar hemlandet och senast efter ankomsten hit.
2. Fortlöpande information på invandraranspassningens eget språk så länge de inte behärskar svenska och behöver service på sitt eget språk.
3. En snabb och effektiv undervisning i svenska.
4. Sveriges och svenskarnas anpassning till invandrarna.
5. Forskning som leder till förbättrade kunskaper om invandrare och invandring.

Det torde vara ovedersägligt att den person som vid sin utvandring är väl informerad om det nya landet har större förutsättningar att lyckas i sin anpassning än den som ingenting vet. Den senare kanske drömmer om ett förlovat land där allting är bättre än hemma. Så mycket större tycks honom då de svårigheter som han med naturnödvändighet måste möta i den nya miljön. Besvikelsen kan vara så stor att många återvänder hem.

För att ge en realistisk bild av Sverige har arbetsgruppen givit ut en serie småskrifter, Invandrare i Sverige, som vänder sig till den presumtive utvandrararen i hemlandet och till den nyanlände invandraren i Sverige. Ny i Sverige, handboken för myndigheter, organisationer och enskilda om

invandrarans rättigheter och skyldigheter, kan sägas vara moderboken till dessa versioner.¹⁾

Det torde ta ett par, tre år innan en invandrare hjälpligt kan läsa en svensk tidning eller följa nyheterna i radio och TV. Så länge han inte kan göra det, är han avskuren från såväl de stora världshändelserna som de vardagslivets trivialiteter massmedia försörjer oss med. Han fungerar endast bristfälligt i samhället, han vet t.ex. inte att fartgränserna på våra vägar sänks eller att han får sjukpenning utan karenstid. För att i någon mån söka täcka invandrarans behov av information började arbetsgruppen på hösten 1967 ge ut ett litet veckoblad på de fem vanligaste invandrar-språken. Invandartidningen söker ge information framförallt i de ämnesområden som kan vara av speciellt intresse. En spalt med nyheter från hemlandet, en språkruta och konsumentupplysning finns också alltid i tidningen, liksom en frågespalt.

Denna frågespalt öppnade slussarna till en sådan ström av frågor om arbete, pensioner, sjukförsäkringar, skatter, körkort, fritid och mycket annat att arbetsgruppen såg sig manad att anställa två kuratorer som per brev besvarar dessa frågor. I många fall är det nödrop från människor i närmast outhärdliga situationer. En förtvivlad kvinna skrev t.ex. att hon för ett halvår sedan hade opererats för cancer men trots detta inte kände sig bättre. Hon undrade om inte ytterligare ett kirurgiskt ingrepp borde göras eller om hon inte behövde medicinsk behandling. Hon påpekade svårigheterna att tala med läkare och sjukhuskuratorer då hon inte kunde göra sig förstådd på svenska. Invandartidningens kurator kunde genom kontakt med sjukhuset fastställa att kvinnan inte opererats för cancer utan för gallsten.

Informationskontor med tolktjänst

För att lokalt möta behovet av upplysningar och information har i ett tjugotal svenska städer särskilda informationscentraler upprättats till tjänst

¹⁾ Ny i Sverige beräknas utkomma i en reviderad upplaga i januari 1969. Invandrare i Sverige finns på finska, grekiska, italienska, serbokroatiska, spanska, tjeckoslovakiska, turkiska och tyska. En engelsk och en fransk version planeras.

för nykomlingarna. Det har oftast skett på initiativ från fackföreningar, företag och länsarbetsnämnder, i allmänhet i samarbete med de kommunala myndigheterna och i en del fall efter initiativ tagna av arbetsgruppen. Vanligen fungerar informationsbyråerna som en sluss till de myndigheter eller organisationer som handlägger den fråga invandraren söker lösa men byråns personal kan förbereda och underlätta kontakten.

Byråerna har ofta en tolkservice men bristen på skickliga tolkar är överallt stor. En väsentlig uppgift är därför utbildning av kvalificerade tolkar.¹⁾

Om man gör det tankeexperimentet att man blir döv och stum, kan man kanske sätta sig in i de invandrades situation som kommer hit till Sverige utan att klara sig på svenska. Genom tolk får man aldrig en nyanserad kontakt, man kan aldrig få fram just det man vill säga. Så många missförstånd uppstår, då man vill förklara sin situation för arbetsgivaren, läkaren eller vilken människa som helst. Även för dem som hjälpligt behärskar svenska är språket mödosamt. Framförallt när man är sjuk eller trött blir det tungt, uttryckslost och oformligt, och det är svårt att beskriva vad man lider av — vare sig plågorna är psykiska eller fysiska.

På förslag av skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen används nu omskolningsmedel för kostnadsfria kurser i svenska till alla bofasta utlänningar i Sverige. Studieförbunden ger undervisningen, och vid det här laget torde något hundratusental invandrare ha använt sig av de erbjudna möjligheterna.

Ett betydelsefullt steg på svenskundervisningens område togs hösten 1967 av Sveriges radio som då inledde sin kurs "Svenska för Er". Den är avsedd att ge inte bara kunskaper i svenska språket utan också inblickar i svenskt samhälle och vardagsliv.

¹⁾ Försöksverksamheten för vidareutbildning av finsk-svenska tolkar har startats och skall fortsätta på andra språk. Bland annat planeras specialutbildning inom sjukvårdsområdet.

Vår anpassning till invandrarna

Det återstår mycket för oss att göra för invandrarna. Det betyder inte att Sverige nu är ett dåligt invandrarland. Tvärtom kan det hävdas att vi står oss mycket gott vid en internationell jämförelse. I alla länder blir invandrarna föremål för en särbehandling, diskriminering i vissa fall. Ibland är denna diskriminering eller särbehandling ofrånkomlig, ibland är den slentrianmässig som t.ex. i gamla lagparagrafer som onödigtvis ger invandrarna en särställning. Sådan särbehandling som förekommer i lagarna torde vara relativt lätt att komma tillrätta med. Svårare är det att bekämpa den individuella diskriminering, som möter invandraren i hans vardagsliv. Inför människor som är annorlunda, främmande, blir vi lätt konfunderade, oroliga eller kanske till och med ogina. Säkerligen är det något av rädsla och något av en känsla av obehag inför det främmande som förklarar den kompakta likgiltigheten hos en del svenskar. Medvetet arbete för att befria svenskarna från denna särskiljande inställning måste sättas in. Men det blir ingen lätt uppgift.

Vi är föga informerade om våra invandrare, både statistiskt, befolkningsmässigt, ekonomiskt, mänskligt och socialt. Forskning är av nöden innan vi bestämmer oss för vilken ställning vi skall ta till invandringen och vilka anpassningsåtgärder som måste vidtas. Arbetsgruppen har därför lagt fram ett förslag till ett femårigt tvärvetenskapligt forskningsprogram.

Invandrarna har bidragit till Sveriges kulturella och andliga utveckling på ett sätt som är svårt att uppskatta i kronor och ören. Fem av våra nitton "svenska" nobelpristagare är invandrare — Bárány, de Hevesy, von Euler, Nelly Sachs och Granit. Vem kan mäta vad dessa givit svensk kultur, svensk vetenskap, svensk medicin, ja, Sveriges goda namn och rykte. Det är till och med sannolikt att de indirekt givit Sverige pengar, men hur mycket? Och hur skulle hela sjukvårdssektorn fungera, om de inflyttades insatser skulle utebli? Vi är beroende av dem alla, från biträde till överläkare och forskare.